

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Кірдеєвої Майї Олексіївни
«Інтерпретація картин А. Бекліна як відкритих творів у музичній культурі
кінця XIX початку XX століття», представлену до захисту на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю
034 «Культурологія» (03 «Культура»)**

В історії культури часом з'являються художні твори, яким випадає доля потрапити в коло естетичних переживань своєї епохи та породити численні мистецькі відголоси. В центрі уваги дисертаційного дослідження Кірдеєвої Майї Олексіївни один із таких культурних феноменів – картини швейцарського художника Арнольда Бекліна, що розглядаються як відкриті твори через їх інтерпретації у музичній культурі кінця XIX початку XX століття. В культурному просторі означеного періоду відбуваються активні процеси мистецького осмислення картин Бекліна; в дослідженні розкрито, як живописні образи здійснили значний вплив на музичне мистецтво, та в цілому, культуру того часу. Те, що Кірдеєва Майя Олексіївна залучає у дослідницький простір широке коло різних явищ мистецтва, відкриває нові погляди на художні факти, їх зв'язок між собою та дозволяє осмислити загальну значущість численних відзвуків в творчій рефлексії кінця XIX початку XX століття.

• Образні та сенсові відлуння в культурі, при яких задіяні різні види мистецтв – досить не простий для дослідження матеріал, адже різні закони та правила існування кожного з них формують численні труднощі на шляху науковця; Кірдеєва Майя Олексіївна долає їх, створивши міцну методологічну структуру з декількох потужних концепцій: ідеї відкритого твору італійського вченого Умберто Еко, культурологічних принципів вивчення творчих біографій, сформульованих вітчизняним вченим Сергієм Тишком, теоретичних положень стосовно взаємодії й синтезу мистецтв та культурного універсалізму межі XIX –

XX століть. Не можна не відмітити **актуальності** такого спрямування наукової думки, що надає нового сенсу відомим художнім явищам, створює могутній науковий потенціал для даного та подальшого досліджень.

Кірдеєва Майя Олексіївна розгортає наукову думку в колі перетину культурологічних та мистецтвознавчих теорій; такий підхід є не тільки актуальним, а й новітнім для музичної культурології – застосування концепції відкритого твору до картин А. Бекліна (у всій сукупності їх варіантів) та музичних інтерпретацій цього образу в творчості композиторів Г. Шульца-Бойтена, А. Галлена, С. Рахманінова, М. Рegera та Б. Мартіну, розгляд взаємодії образотворчого та музичного мистецтва на прикладі картин А. Бекліна та їх однойменних музичних творів, аналітичний розгляд Прелюдії С. Рахманінова сі-мінор №10, написаної під впливом картини А. Бекліна «Повернення на Батьківщину» та маловідомих опусів західноєвропейських композиторів, створених за сюжетами картин А. Бекліна – усе це формує беззаперечну **наукову новизну дослідження**. Важливий смисловий стрижень, сформульований на сторінці 4, стосується методики розуміння тексту як культурного явища, що послідовно простежується в дослідженні: «...художній текст – багатовимірний простір, де поєднуються і сперечаються один з одним різні види письма, жоден з яких не є початковим. Він витканий із цитат, що відсилають до тисяч культурних джерел» (с. 4). Такий погляд, до речі, актуалізує ще один значний напрям сучасного мистецтвознавства – теорію транскультурних тенденцій в мистецтві; ці потужні наукові доробки можуть стати у нагоді в подальших розвідках автора дисертації.

Важливого сенсу для дисертації набуває також поняття символу, який стає для Бекліна «своєрідною стратегією» та надає його творам «багаторівневості та неоднозначності», дає «привід для різних трактувань художнього тексту», створює підґрунтя для відкритості твору (с. 5). Такий методологічний підхід дає нового поштовху розвитку концепції відкритого твору та стверджує

продуктивність задіяної методики культурологічного дослідження творчих біографій митців, залучених до дисертації.

В першому розділі дисертації «ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАРТИН А. БЕКЛІНА В КОМПОЗИТОРСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ» викладені методологічні засади, сформовані через значення ідеї відкритого твору Умберто Еко в культурологічних розвідках, положення теорії взаємодії, синтезу мистецтв та універсалізму як основному принципу в культурі межі століть.

Ідея відкритого твору У. Еко відкриває великий простір для осмислення художнього образу творів Арнольда Бекліна; адже, окрім прямого сюжетного впливу, об'єднують образ беклінівського «Острову мертвих» з однойменними музичними творами на цю тему ті сенси, значення, алюзії, ремінісценції, натяки, що відсилають нас до первинних смислів людської екзистенції – життя та смерті, самотності, прощання та туги.

Формулюючи сутність концепції відкритого твору, Майя Олексіївна Кірдеєва переконливо доводить думку про доцільність її застосування, адже образ картини Бекліна активізував комунікаційні та діалогічні відносини між різними видами мистецтв. Через поняття «інтерпретації», дослідниця викриває принципову безкінечність її як ідеї втілення нових сенсів, народжених у кожному новому діалозі зі слухачем або глядачем: «... інтерпретація завжди є поліваріантною й принципово «безкінечною», і кожна нова інтерпретація твору є не менш важливою, як і сам твір» (с. 35).

Видаються доречними детальні обмірковування різних граней проблематики взаємодії синтезу мистецтв, із залученням ідей зарубіжних та вітчизняних науковців різних мистецьких напрямів та часів, прикладів з різних видів мистецтв, в тому числі, сучасної кінематографії. Так, цікавою ланкою у сучасність стає згадка ідеї фільму «Вічні» режисерки Хлої Джао з його концепцією універсалізму при дбайливому відчутті людських індивідуальностей.

У продовження кінематографічних алюзій можна пригадати також американсько-британський фантастичний кінофільм режисера Крістофера Нолана «Інтерстеллар» («Interstellar», 2014), де міфологічне осмислення людського існування торкається, у тому числі, сюжету переходу зі світу живих до обителі мертвих, за яким метафорою воскресіння стає повернення у нове, більш ідеальне буття.

В другому розділі дослідження «СЮЖЕТИ КАРТИН А. БЕКЛІНА («ОСТРІВ МЕРТВИХ», «ПОВЕРНЕННЯ НА БАТЬКІВЩИНУ») В ТВОРЧИХ БІОГРАФІЯХ МИТЦІВ: ПРОЦЕСИ ВЗАЄМОДІЇ МИСТЕЦТВ» поступово розгортаються ідеї та підтверджуюча їх аргументація стосовно художньої сили та значення картин Арнольда Бекліна як для самого художника, його сучасників, так і для культури романтичного та пост романтичного періодів в мистецтві (наприклад, той факт, що образи Бекліна набувають сили «культурного коду», с. 84, підтверджується як мистецьким сприйняттям цих образів, так і загальною, масовою популярністю його живопису). Аргументуючи впливовість його художнього світу, Майя Олексіївна Кірдеєва формує етапи творчої біографії Бекліна, та наочно демонструє як різноманітні стильові інтереси художника, так й притаманну йому зануреність в образний світ минулого, звернення до таємничих та містичних смислів. Для цього дисертантка залучає принцип дослідження усіх культурологічних чинників творчої біографії (напрям, розроблений в працях Сергія Тишка, який стверджує необхідність розуміння творчої біографії митця як складової предмету культурології (с. 92)).

В цьому сенсі треба відмітити аналітичний підрозділ, в якому сформовано детальний розгляд впливу на Сергія Рахманінова одного з варіантів картини Бекліна. Відштовхуючись від встановлення конкретного варіанту картини, авторка дисертації виходить на аналіз усього спектру сенсів, пов'язаних саме з ним, поступово розширюючи аналітичне коло: значення саме монохромного варіанту картини для візуального ефекту впливу на уяву музиканта –

монохромність як ідея – її вагомість для ХХ століття. Така деталізована аналітика не тільки дає обґрунтовану аргументацію, а й завдає поштовх для можливих подальших наукових розвідок вже на іншому аналітичному матеріалі.

Третій розділ дисертаційного дослідження «ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КАРТИН А. БЕКЛІНА В ТВОРЧОСТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ЯК ЯВИЩЕ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ» присвячений розгляду втілення образу-сюжету картин Бекліна в музичних творах різних жанрів, написаних між 1890 і 1925 роками – симфонічних поемах «Острів мертвих» Генриха Шульца-Бойтена, Йохана Андреаса Галлена, баладі для оркестру за картиною Бекліна «Вілла біля моря» Богуслава Мартину, оркестровому творі «Чотири симфонічні поеми за картинами А. Бекліна» Макса Регера як результату художньої рефлексії.

Звернення до недостатньо відомих музичних творів визначає дослідницький шлях: авторка дисертації формує підрозділи за принципом послідовного розкриття стильових особливостей кожного з композиторів – надання стислого творчого портрету, біографічних даних, характеристики творчості, стильових, структурних та образних особливостей музичних композицій.

Міцний теоретичний потенціал дисертаційної розвідки Майї Олексіївни Кірдеєвої дає можливість представити системну цілісність такого комплексного явища культури ХІХ – початку ХХ століття, як взаємодія художнього та музичного мистецтв в просторі та часі на прикладі образу картини Арнольда Бекліна з осмисленням процесів, що відбуваються в цьому художньому просторі.

Результати дисертаційної дослідницької діяльності Майї Олексіївни Кірдеєвої відкривають перспективи подальшим розвідкам музичної культурології в напрямках осмислення теорії відкритого твору Умберто Еко, культурологічним дослідженням творчої біографії митця, теорії взаємодії мистецтв.

Питання зумовлені зацікавленістю до даного дослідження:

1. Чи погодитесь Ви з тезою, що взагалі широка відкритість твору мистецтва великою мірою зумовлена зверненням до архаїчних, стародавніх, вічних образів культури, до таких, які протягом століть увібрали в себе багато культурних сенсів різних часів, та апелюють до вічних питань буття, що мають всеосяжне значення?
2. Кожен окремий твір (образотворчий чи музичний), що проаналізований Вами у дисертації, є одним із висловлювань у загальній динаміці культури. Чи можна застосувати до усієї сукупності художніх та музичних творів, звернених до образу «Острову мертвих» А. Бекліна, поняття «надтекст», в тому сенсі, який визначає його як сукупність висловлювань чи текстів, об'єднаних змістовно та ситуативно, де єдність зумовлена тематичною спільністю та наявністю автора та адресата?
3. Чим на Ваш погляд, можна пояснити створення Арнольдом Бекліним такої кількості варіантів художнього відтворення сюжету «Острова мертвих»? Що саме вимагає від автора неодноразового повернення до цього задуму, спроб переосмислення, тобто провокує своєрідну відкриту художню рефлексію?
4. Чому, на Ваш погляд, в історії культури означеного часу особливо виділяється саме такий, сутінковий образ? Чим Ви це пояснюєте – тривожними настроями часу, майстерною переконливістю художника, влучним попаданням в настрої суспільства? Та чи є в музичних інтерпретаціях в цілому загальна тенденція до просвітлення образу?
5. Символ, як Ви стверджуєте, стає для Бекліна «своєрідною стратегією», що саме й надає його твору «багаторівневості та неоднозначності» (с. 50). Та чи має символ подібне вагоме значення в музичних інтерпретаціях беклінівських картин?

Дисертація Кірдевої Майї Олексіївни «Інтерпретація, картин А. Бекліна як відкритих творів у музичній культурі кінця XIX початку XX століття» є завершеним самостійним дослідженням, яке демонструє високий авторський науковий потенціал, актуальність досліджуваної проблеми, наукову новизну положень дисертації, теоретичну та практичну значущість та відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її автор **Кірдева Майя Олексіївна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія» (03 «Культура»).

Офіційний опонент,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

професор кафедри історії музики,

декан факультету мистецтва співу та джазу

КМАМ ім. Р. М. Глієра

І. А. Тимченко-Бихун

*Свідомо та особу Тимченко-Бихун І. А.
засвідчую.*

*Згоден на факт і
з зазначених питань*

